

'Iedereen met enige historische opleiding kan een canon maken'

MARIA GREVER OVER DE CANON, HISTORISCH BESEF EN NATIONALE IDENTITEIT

Vanuit Rotterdam spreekt Maria Grever zich duidelijk uit tegen de canon. Kleio sprak met haar over geschiedenis en identificatie, de canon, over de lerarenopleidingen en het door haar opgerichte Centrum voor Historische Cultuur aan de Erasmus Universiteit.

'Een van mijn belangrijke inspiratiebronnen is mijn oudste broer geweest. Hij was voor mij als klein meisje mijn held. Hij is elf jaar ouder en ook hoogleraar, maar hij woont en werkt al ruim veertig jaar in de Verenigde Staten. Voor zijn dissertatie heeft hij de buitenlandse politiek van de Staten-Generaal in de zeventiende eeuw onderzocht. Een echt Nederlands onderwerp. Ik weet nog dat hij eens kopieën van het geheimschrift van Johan de Wit naar huis meebracht en die met een grote loep bestudeerde. Dat vond ik fascinerend. Er werd bij ons thuis veel gesproken en gelezen over geschiedenis. Daardoor raakte ik als vanzelf geïntregeerd door het verleden. Je verdiepen in andere mensen en culturen en reflectie daarover.

Het contact met een authentiek object of een representatie vanuit het verleden, dat is wat veel mensen beroert. Het geeft je een sensatie van direct contact, terwijl je tegelijkertijd de afgeslotenheid van het verleden ervaart. Neem dit suikerpotje op tafel: ik weet dat dit van mijn moeder is geweest en dat zij dit heeft gebruikt, maar als ik het gebruik realiseer ik me ook dat zij er niet meer is. Geschiedfilosofisch is dat een heel interessant paradoxaal verschijnsel: de tastbare aanwezigheid van een afgesloten verleden.

En het leuke is dat je daar ook iets mee kunt in het onderwijs. Jan-Maarten de Wit (voorzitter VGN - DS) vertelde dat hij de kinderen echt weet te pakken als hij met (replica's van) Romeinse sandalen de klas binnenkomt. Vooral op het vmbo werkt die aanpak met authentieke voorwerpen heel goed.'

Verplicht

'Ik heb altijd gezegd dat geschiedenis weer verplicht moet worden. Als je vindt dat er te weinig historisch besef is in Nederland, dan moet je iets doen aan de situatie dat ruim 60% van onze jongeren na hun vijftiende helemaal geen geschiedenisles meer krijgt.

Kinderen verwerven dan niet alleen historische kennis, ze maken zich met dit vak ook enkele fundamentele vaardigheden en inzichten eigen. Dat is in de eerste plaats het gegeven dat geschiedenis een open proces is: het had ook anders kunnen gaan. Wat was er gebeurd als Hitler in de Tweede Wereldoorlog niet naar de Sovjet-Unie was gegaan?

In de tweede plaats de gevoeligheid voor anachronismen: projecteer geen hedendaagse verschijnselen in het verleden, ga niet het heden als maatstaf nemen voor wat mensen vroeger gedaan hebben. Verplaats je in anderen en andere culturen. Dat zijn heel belangrijke inzichten die specifiek voor geschiedenis zijn en die minder aangeleerd worden door een sociaal wetenschap-

pelijk vak als maatschappijleer. Voor deze inzichten heb je een langetermijn perspectief in de tijd nodig, anders krijgen leerlingen dat geschoolde historisch besef niet. Ten derde de kwestie van verandering en continuïteit. Dat raakt vragen die mensen bezighouden als 'wie ben ik?', 'waar kom ik vandaan?' en 'waar ga ik heen?' Deze reflectie verbindt jezelf met andere mensen die er ooit geweest zijn, mensen die samen hebben gewerkt en producten hebben gemaakt, en die dat hebben overgeleverd aan volgende generaties. Als individu maak je dus deel uit van een grotere groep, dat kan je familie zijn, een land, een beweging of een religieuze groepering. Dat geeft je een oriëntatie in tijd en ruimte, een identiteit.'

Herinneringscultuur

'Het begrip herinneringscultuur laat zien dat herinnering en identiteit nauw met elkaar verbonden zijn. Mensen slepen herinneringen met zich mee, vaak zonder dat zij zich dat realiseren. Het zit verpakt in tradities maar ook in routines. Als ik hier vanuit mijn werkkamer de kerkklok hoor luiden, dan komen er meteen beelden van vroeger op over mijn katholieke opvoeding. Maar je hebt natuurlijk niet altijd in de gaten dat het die kerkklok is die je daaraan doet terugdenken. Herinneringscultuur is een begrip dat verwijst naar wat Huizinga 'cultuurkring' noemde: groepen mensen met gedeelde herinneringen die een bepaald soort gedrag vertonen en die dat bewust of onbewust articuleren door kleding, rituelen, taal of door de oprichting van een standbeeld. Iedereen maakt deel uit van verschillende herinneringsculturen, van de leeftijdsgroep, de sportclub, de school of universiteit waar je studeert.

In ons boek *Nationale identiteit en meervoudig verleden* is dat begrip van belang, omdat de leerlingen uit ons onderzoek vaak een mix van herinneringsculturen hebben vanuit een religieuze moslimcultuur en een regionale cultuur. Denk even aan de Berbers die in Marokko een heel andere groep vormen. Die komen dan in een nieuw land waar alles anders gaat. Dat kan leiden tot schuring met de nationale herinneringscultuur van Nederland, maar ook tot verwondering.

Uitgekleed

'Docenten moeten daarom goed opgeleid worden, zodat ze weten welke discussies gaande zijn in de wetenschap en in de pedagogiek. Dan kun je voor je lessen beter keuzes maken en je eigen uitgangspunten verduidelijken, rekening houdend met niveauverschillen tussen leerlingen. Mijn zorg nu is dat de tweedegraads lerarenopleidingen en pabo's vakinhoudelijk zijn uitgekleed. Het niveau is bij de pabo zeker alarmerend. De meeste

OVER DE CANON

aandacht gaat naar sociale vaardigheden, onderwijskunde en stages.

Docenten moeten veel meer gefaciliteerd worden om stil te kunnen staan bij hun vak en hun beroep. Er moet meer tijd voor bij- en nascholing komen. Dat weet ik nog wel van mijn eigen onderwijstijd: je wordt op een gegeven moment leeg, helemaal opgezogen. Inhoudelijk bijtanken komt de lespraktijk ten goede. Maar ook dat docenten bij elkaar komen om visies en ervaringen uit te wisselen. Heel belangrijk allemaal, maar naast het lesgeven heb je daar als docent vaak gewoon geen tijd of energie voor.

Prachtig in dit opzicht vind ik de regionale normbesprekingen van de eindexamens. Als ik dat vertel in het buitenland zitten ze me met grote ogen aan te kijken. Dat systeem is heel waardevol. Dan leg je het accent bij de professionaliteit van de docent. Daar moet je vanuit gaan. En een goed opgeleide docent behandelt heus wel Willem van Oranje of de Tweede Wereldoorlog. Daar hebben we geen canon voor nodig.'

Identificatie

'Voor studenten aan de lerarenopleidingen geschiedenis en maatschappijleer zou het misschien een goed idee zijn om *Nationale identiteit en meervoudig verleden* te lezen. Het boek schetst namelijk het ontstaan van de natiestaat en de betekenis van nationale identiteit in Europa vanaf de achttiende eeuw. Daarnaast krijg je een aardige indruk met wie en wat hedendaagse leerlingen zich identificeren en welke historische interesses ze hebben. Zo hebben we leerlingen een top-vijf van identificaties laten maken, overigens zonder dat woord te gebruiken. Bijvoorbeeld: je woont in Nederland, maar vind je jezelf altijd een Nederlander? Misschien beschouw je jezelf ook als Rotterdammer, Surinamer, christen, katholiek, jood of moslim, Europeaan of wereldburger, enzovoorts. We hebben de leerlingen gevraagd om uit 17 aangereikte kaders de vijf meest aansprekende omschrijvingen te kiezen.

De resultaten uit die studie zijn zeker niet alarmerend. Allochtone leerlingen identificeren zich ook met Nederland als woonland. Maar dat staat natuurlijk niet altijd nummer één. Bij meer dan 75% van alle leerlingen, dus allochtoon en autochtoon, zit Nederland wel in de top-5 van identificatie.

Ten aanzien van de historische interesses blijkt dat autochtone jongens in Nederland zich, vergeleken met Engeland en Frankrijk, meer verbonden en trots voelen met de nationale geschiedenis. Dus het profiel van trots en verbondenheid met nationale geschiedenis in Nederland wordt vooral ondersteund door Nederlandse autochtone jongens. Daar staat een contrastprofiel tegenover van geschiedenis van migratie en migranten. Dat wordt

'De huidige interventies van de overheid in de historische cultuur (onderwijs en erfgoed) via centrale commissies gaan naar mijn smaak erg ver. Nederland lijkt een soort historisch dambord te worden: tien tijdvakken, negenenveertig aspecten en vijftig vensters. Ik vertegenwoordig natuurlijk de tegenstem en blijf het zeggen: 'een opgelegde canon is geen geschikte ingang voor goed geschiedenisonderwijs.' Mijn vraag is ook: Wat lost die canon nou op? Wat is precies het probleem? Is het wel waar dat we geen gedeeld verleden hebben? Dergelijke uitspraken zijn niet gebaseerd op studies. Het is natte vinger werk. Alsjeblieft, laten we eerst eens goed onderzoek doen. Geen cafépraat van 'leerlingen weten niks meer', want dat riepen ze honderd jaar geleden ook al. Ik zie wel andere problemen. Op de lerarenopleidingen wordt amper dertig procent van de opleiding gevuld met vakinhoud. En dan ga je deze nieuwe docenten opzadelen met vijftig vensters. Hoe gaan zij die canon doceren als ze weinig van geschiedenis weten? Je maakt docenten ontzettend kwetsbaar; ze worden op deze manier marionetten. Tegelijkertijd heeft men kennelijk weinig vertrouwen in deze beroepsgroep. En wat zullen leerlingen ervan vinden? Hoe ga je op de basisschool vijftig vensters doceren, wordt dat geen afraffelen? Ik betwijfel of deze kinderen iets snappen van Spinoza. Frits van Oostrom noemt overigens vaak alleen de basisschool. Maar ook de onderbouw van het middelbaar onderwijs is erbij betrokken. De canon is bedoeld voor kinderen van 10 tot 15 jaar. Mijn grootste kritiek op de canoncommissie is dat zij niet expliciet gereflecteerd heeft op het tijdsgewricht waarin de nationale canon tot stand is gekomen. De commissie kan wel zeggen dat ze niets te maken heeft met nationale identiteit of met populistische vertogen, maar je hebt als commissie ook een zekere verantwoordelijkheid om in te schatten hoe een dergelijk document gebruikt of misbruikt kan worden. Kortom, men heeft nauwelijks nagedacht over de mogelijk onbedoelde gevolgen van de canon.'

gesteund door alle allochtone jongens en meisjes in ons onderzoek en door autochtone meisjes. Dat vind ik een opmerkelijke uitkomst. Bovendien hebben wij gemerkt dat de leerlingen die zichzelf als wereldburger zien, ook het profiel van geschiedenis van migratie en migranten ondersteunen. En andersom, de leerlingen die zichzelf vooral als Rotterdammer en Nederlander beschouwen, hangen juist dat andere profiel aan.

Voor de rest viel ons op dat jongens ook heel erg geïnteresseerd zijn in familiegeschiedenis en niet alleen maar meisjes. Maar daar zit ook een element van trots in, ook bij allochtone jongens. Dan gaat het om familie-eer. Het is een uitdaging om aan deze groepen op een aansprekende manier geschiedenis te geven. Behandel je de Tweede Wereldoorlog en heb je Marokkaanse leerlingen in je klas, dan is het interessant om iets te vertellen over de inzet van de ruim 100.000 koloniale soldaten, voornamelijk uit Marokko, in het Franse geallieerde leger van wie er heel veel in de oorlog overleden zijn.

OVER HET CENTRUM VOOR HISTORISCHE CULTUUR

'We onderzoeken de dynamiek van de historische cultuur, de omgang met het verleden in verleden en heden. Centraal staat de vraag naar de veranderende betekenis van geschiedenis voor mensen. Hoe uit zich dat in onderwijs, erfgoed, herdenkingen, de interventies van overheid en kerken? Het doel van het onderzoekscentrum is een brug slaan tussen de ontwikkelingen in de geschiedwetenschap en het veld waarin mensen bezig zijn met educatie: onderwijs, erfgoed, musea. Wij richten ons dus niet op een direct toepasbare didactiek zoals het Instituut voor Geschiedenisdidactiek in Amsterdam, maar we bestuderen de randvoorwaarden: wie zijn de huidige leerlingen, hoe creëren we gemeenschappelijke historische kennis en houden we toch rekening met verschillen, welke docerhouding heeft het gewenste effect, laat je als docent geschiedenis wel of niet je mening blijken over gevoelige onderwerpen? Wij betrekken ook meer de theorie van de geschiedenis erbij. Dat heeft namelijk impact op de didactiek. Om het onderzoek naar de didactiek te ondersteunen heb ik een jaar geleden besloten om een gepromoveerd didacticus bij het centrum te halen. Ik heb met steun van Erfgoed Nederland en de EUR een bijzondere leerstoel georganiseerd die Carla van Boxtel inmiddels bekleedt. Het is de eerste leerstoel geschiedenisdidactiek in Nederland. Ik ben erg blij met de komst van Carla, zij is een echte professional.

Sinds de opening in juni 2006 gaat het heel goed met het centrum. We krijgen veel sprekers uit het buitenland, uit Canada, Engeland, de VS. We organiseren researchbijeenkomsten voor aio's, docenten, specialisten uit de wereld van erfgoed en musea. Op het ogenblik ontwikkelen we onderzoek naar de toenemende betekenis van erfgoededucatie: hoe verhouden erfgoed en geschiedenisonderwijs zich tot elkaar? In 2007 kregen we de collectie van Leo Dalhuisen (auteur van o.a. de lesmethode Sprekend Verleden - DS). Er zijn vervolgens andere collecties en legaten aan toegevoegd, zoals eindexamenkaternen, audiovisueel materiaal en didactisch theoretische literatuur. De Universiteitsbibliotheek van de EUR heeft er een speerpunt van gemaakt om deze historisch didactische collectie te ontsluiten en heeft een speciale bezoekersruimte voor de collectie ingericht waar de boeken meteen te raadplegen zijn. Mijn grote voorbeeld is het Centre for the study of historical consciousness in Vancouver (Canada), opgericht door Peter Seixas.'

Recente publicaties:

- Maria Grever en Kees Ribbens: **Nationale identiteit meervoudig verleden**, Den Haag, 2007 (Verkenning van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid als onderdeel van het WRR-rapport Identificatie met Nederland), 220 blz., €39,95
- Maria Grever, Ed Jonker, Kees Ribbens en Siep Stuurman: **Controverses rond de canon**, Assen, 2006, 128 blz., €14,95
- Maria Grever en Siep Stuurman (eds.): **Beyond the canon: History for the 21st century** (hardcover), Basingstoke, Palgrave Macmillan 2007, 222 blz., ca. €80,- (via www.amazon.com)

Website Centrum voor Historische Cultuur: www.fhk.eur.nl/chc

Een aantal van hen ligt begraven in Zeeland. Dan kun je heel goed de oorlog en de betekenis ervan voor Nederland uitleggen en je zegt ook nog iets over Marokko.'

Historisch besef

'Trots is een actueel thema. Op de een of andere manier is dat een rode draad in heel veel vertogen. Ik vind het nogal gevaarlijk hoe Rita Verdonk daarmee omgaat in het kader van de nationale geschiedenis en ben blij dat Jan Marijnissen er afstand van heeft genomen. Hij vond eerst dat het bevorderd moest worden, maar dan bereik je volgens mij geen historisch besef.'

Met Hans Blom heb ik regelmatig discussies gevoerd over de manier waarop je historisch besef in het onderwijs onder jongeren bevordert. Hij zegt vaak: 'Je begint eerst bij de familie en de straat, en dan ga je met de kinderen steeds een stapje verder.' Maar dat is niet zo. Jonge kinderen houden van science fiction, ze lezen stripboeken, kijken naar documentaires en zien zaken op internet. Zij hebben juist behoefte aan een brede blik op tijd en ruimte. Het is echt een misvatting dat je heel klein en dichtbij moet beginnen. We kunnen kinderen toch niet pas op veertiende of vijftiende jaar iets leren over de geschiedenis van Europa en de wereld? Familie is bovendien voor velen niet alleen de geschiedenis van mensen uit de straat. Ouders of voorouders komen ook uit China of ergens anders vandaan. En alsof brugklassers niets willen weten van de Egyptenaren. Dat vinden ze juist interessant. Niet alleen vanwege het exotische aspect, maar omdat deze geschiedenis over een heel andere manier van leven gaat. Dat opent perspectieven op je eigen leven.

Iedereen met enige historische opleiding kan een canon maken: als wij er drie weken voor gaan zitten zullen we vast ook een aardig document maken. Maar dat is niet de manier: docenten moeten goed opgeleid worden, ze moeten beter gefaciliteerd worden in scholing en opleiding. Langs deze weg bevorder en onderhoud je de vakbekwaamheid.'

'De combinatie die ik nu in mijn werk aan de Rotterdamse universiteit heb van onderwijs, onderzoek en management is top. Soms mis je wel eens de spontaniteit van jonge kinderen. Op een universiteit is het allemaal wat afstandelijker. En een schooljaar heeft ook zo'n mooie kalender met de sinterklaasvieringen in je eigen klas en de leerlingen die een surprise maken. Die sfeer heb je in deze baan minder. Maar goed, ik ben ook wel een beetje een kluisenaar. Ik kan dagen van half tien tot een uur 's nachts zitten schrijven. Dan kan het huis bij wijze van spreken afbranden zonder dat ik iets merk.'